

Føroyar afturúrsligt mans-samfelag – ella eitt valdømi?

ANALYSA

Bergtóra Hanusardóttir

Ymisk sjónarmið hava verið frammi í orðaskiftinum, nú Føroyar sum eitt valdømi er komið so álvarsliga á breddan, at tað ikki longur bara kann skúgvast til viks.

Summi gleðast um møguleikan fyri einum komandi frilyntari og samstarvshugaðum fólki í Føroyum, meðan onnur eru farin at skjóta við skorpum og siga, at eingin broyting kann væntast til tað betra, heldur ikki viðvíkjandi kvinnuligari umboðan á tingi, meðan onnur rógva upp undir, at skipanin við lokalpatriotismuni átti at verið styrkt heldur enn linkað.

Henda nýggja royndin at gera Føroyar til eitt valdømi hevur glett meg almikið, ikki minst kvinnunar vegna. Eftir míni uppfatan kann hetta lógaruppskotið samanberast við javnstøðulógina, tá ið hon í 1994 endiliga og eftir mikið stríð í langsamliga tíð var samtykt á tingi. Tí eins og javnstøðulógin gav okkum møguleika at lúka mismun vegna kyn burtur úr samfelagnum, so er eitt valdømi (ella 2-3 stór) fortreytin fyri, at kvinnur kunnu vinna sær betri umboðan og eftir rimiliga stuttari tíð eisini javnstøðu á tí politiska pallinum.

Aðrir møguleikar eru, eitt nú at stillað verður upp í nummarrøð og at ivamál um kvinnulistar inni í flokkum verða beind av vegnum, men eitt valdømi er tað amboðið, sum eftir mínari meining virðiliga kann fáa hesa broytingina í lag.

Kvotaskipanir vilja fólk flest ikki hoyra talan um, og við Útoyggjafelagnum so væl áleiðis í arbeiðnum at savna tann veruliga misrøkta útjaðaran meti eg, at eisini tey kunnu fáa nyttu burtur úr einum felags valdømi, serliga tá ið hugsað verður um, at tann kommunali myndugleikin longu er munandi styrktur og ætlandi

verður enn meiri sjálvstøðugur ta komandi tíðina.

Gaman í verða Føroyar hvørki bygdar ella broyttar eftir einum valskeiði, men eitt valdømi hevur tann fyrimunin fram um verandi skipan, at kvinnulig valevni í vanligari kapping umsiðir fáa møguleika at vinna sær ta umboðan, sum atkvøðurnar tey seinastu mongu árinu hava ynskt teimum.

Sum stabbatilfarið niðanfyri visir, so hevur tað avgerandi týðning fyri kvinnumboðanina í øllum sløgum av demokratisk stýrdum londum,

at valskipanin er av tí lutfalsliga slagnum, at fleiri umboð vera vald fyri hvønn flokk í hvørjum valdømi sær, og tí eisini at valdømini í Føroyum verða so stór sum gjørligt.

Í gáloysni ella tilvitað, í øllum forum er skipað soleiðis fyri, at tann patriarkalski samfelagsbygnaðurin í Føroyum er umskapaður til eitt nútíðar manssamfelag, og tað er hesin arður sum ger, at forðingin í verandi valskipan er so óvirkomilg hjá kvinnum. Men hví ikki broyta hesa lemjandi skipan og harvið lata hugburðsbroytingina koma til sín rætt á tingi eins og hon so smátt er farin at gera aðra staðni í samfelagnum?

Hjá mongum eru Føroyar helst lítið øðrvísi enn útoyggjar í mun til eitt nú Keypmannahavn, og tað ber rimiliga væl til at pakka kuffertini og flúgva av stað hiðani, eitt sum eisini tann ítøkiligi kvinnumangulin ber boð um.

Hvussu hevði tað verið at gjørt okkum tað liviligari her, sum vit hoyra til og helst vilja búgva? At farið eitt sindur betur við bæði kvinnum, útjaðara og teimum, sum annars eru forsømd í øllum sementrokinum og peninga- og tilfeingisspekulationini hesi seinastu nógvu árinu?

Vit fáa ikki gjørt alt í senn, men vit sleppa ikki undan, at her - í útoyggjalandinum Føroyum - hevur hvørt menniskja og hvør krókur avgerandi týðning fyri heildina, og tað mugu fólk eisini merkja, skulu tey trívast og velja at búsetast her, verði tað seg í bygd ella bý.

Við at lesa hesar gomlu men framvegis aktuella stabbamyndirnar sæst, at tað er ikki einki í hesum,

sum ført er fram. Tær útlendsku talvurnar stava frá eini drúgvari grein hjá Wilmu Rule, professara í stjórnmálafrøði við Universitetið í Nevada: Twenty-three Democracies and Women's Parliamentary Representation frá 1984, og tøluni aftan fyri tær heimligaru talvurnar síggjast á heimasíðuni hjá Kvinnufelagnum, www.kvinnufelag.fo, Kvinnutíðindi 1989.

1. mynd

Umframt sjálvar valskipanirnar og kvinnumboðanina á tingi í hesum 23 londunum, sum øll vóru demokratisk skipað, kannaði Wilma Rule ymsar faktorar, sum hon helt kundu gjørt mun viðvíkjandi kvinnuligum valbæri, eitt nú:

hvussu nógvar kvinnur vóru figgarliga aktivar
hvussu nógvar høvdu hægri útbúgvingar
hvussu nógvir katolikkar vóru
hvussu nógvir høggravendir politikkarar og **hvussu** stórt arbeiðsloysi var í teimum einstøku londunum

Av øllum faktorunum vóru tað einans valskipanirnar, ið gjørdur veruligan mun, og tað vísti seg, at tær lutfalsligu valskipanirnar við fleiri tinglimum valdum í hvørjum valdømi sær høvdu størri umboðan av kvinnum enn tær ikki-lutfalsligu, har bara ein limur verður valdur í hvørjum valdømi.

2. mynd

Hesi 14 londini av teimum 23 høvdu lutfalsliga valskipan. Av teimum vóru Norðurlond best fyri og síðani tey sunnaru londini í Europa.

3. mynd

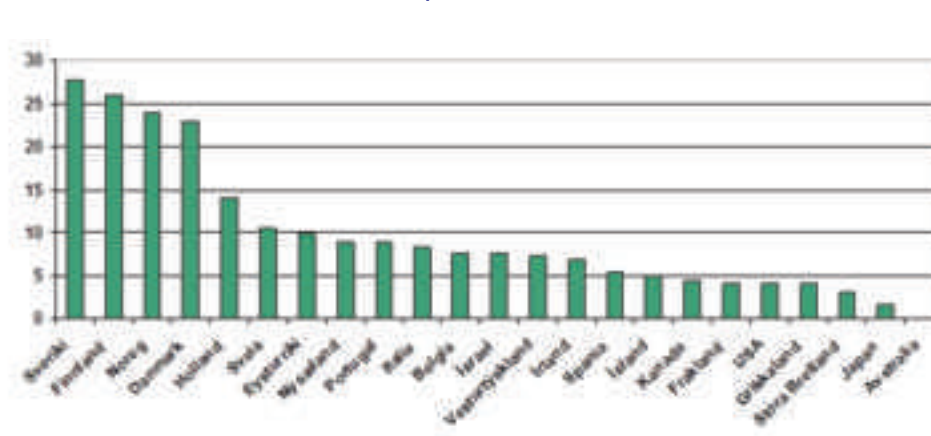
Í tí niðasta endanum lógu stór og framkomin lond sum Frakland, Kanada, USA, Stóra Bretland og Australia, ið øll brúktu ikki-lutfalsliga umboðan og høvdu millum onga og heilt fáar kvinnur í sínum lóggávutíngum.

Men hví var skilið so út av lagi ringt hjá teimum, har kvinnurørslan annars var bæði gomul og sterk? Hví líktust tey Føroyum, og hví líktust Føroyar og Ísland ikki hinum norðurlondunum?

Rímiligt svar fáa vit við at hyggja nærri at prosentpartinum hjá teimum norð-

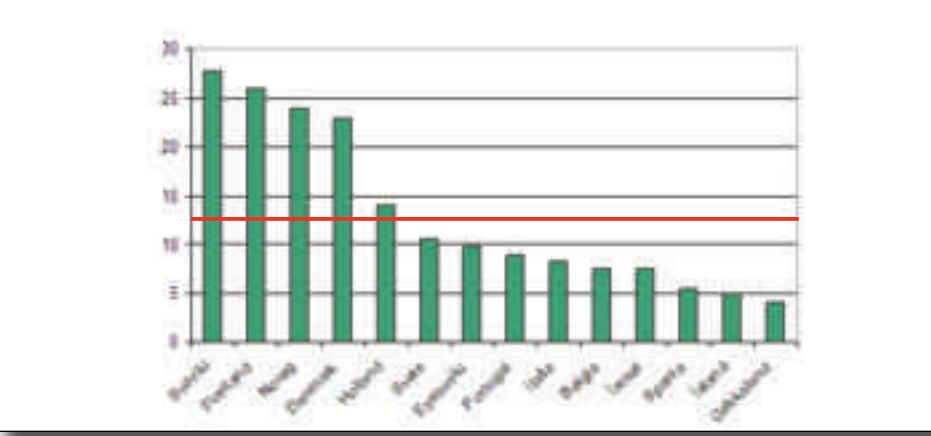
1. mynd

Prosent av kvinnum í 23 vesturlendskum parlamentum í 1982

2. mynd

Lutfalslig umboðan, tvs fleiri tinglimir valdir í hvørjum valdømi / í hvørjum flokki

urlendsku tingkvinnunum tey árinu og síðani okkara egnu.

4. mynd

Frá 1982-84 høvdu nøkur lóggávutíng ment seg, tó serliga í Íslandi, sum nú hevði fingið sín Kvinnalista til altingsvalið og harvið eina kvinnumboðan, ið var farin frá 5 heilt upp í 15 %, meðan Føroyar stóðu í stað aftan fyri bæði Grønland og Áland.

5. mynd

Í kommunustýrunum er Áland tó á hædd við hini skandinavisku londini, og Grønland sæst fylgjast framá saman við Íslandi, meðan Føroyar enn eru aftast og sum blástar fyri kvinnur.

6. mynd

Hyggja vit at umstøðunum í Føroyum í árunum 1974-88, so stilla støðugt fleiri kvinnur upp til lógtíngsvalini. Atkvøðurnar samsvara tó ikki við uppstillingina, og tað sum verri er, kvinnurnar verða heldur ikki valdar sambært sínum egnu atkvøðum.

Fylgja vit niðurstøðuni hjá Wilmu Rule og teirri vitan, vit hava um tað føroyska manssamfelagið, so

ertaðbará Suðurstreymoyar og Norðuroya valdømi við hvør sínum stórplássi og fleiri valevnum enn stórum bygdum at teir stóru flokkarnir hava møguleika at fáa meiri enn eitt fólk valt – og harvið eina kvinnu -, meðan øll hini valdømini hava umleið líka nógvar javnstórar bygdur sum tað eru fólk á listunum, og tískil eisini kunnu hugsast at hava nógv minni hug at lata kvinnum pláss ella møguleika burtur av.

7. mynd

Talvurnar frá býráðsvalunum í Havn í tíðini 1968-88 vísa, at har var stóðan einki mætari, hóast tað longu í 1956 hevði eydnast Kvinnufelagnum at fáa eitt umboð valt á einum kvinnulista, og at felagið síðani, sum henda myndin visir, royndi tað sama aftur bæði í 1980 og 1984 uttan tó at fáa pláss í býráðnum, men kortini við tí ávirkan, sum hótanin frá enn einum kvinnulista í 1988 tykist hava havt á flokkarnar.

8. mynd

Aftan á tað minniliga ferðina hjá føroyskum kvinnum við Smyrli yviri í Oslo á tí norðurlendsku kvinnuráðstevnunum Nordisk Forum 88

vóru kvinnulistar til bygdaráðsvalini um alt landi tað heystið. Hetta visir greitt, at tað hvørki trýtur samfelagssinni ella vilji hjá kvinnum, tá ið tað snýr seg um at taka við ábyrgd og ávirkan í samfelagnum, og at forðingin er av øðrum slag.

9. mynd

Í tí samlaðu bygdaráðsmyndini fyltu kvinnurnar kortini lítið, og høvdu eingir kvinnulistar verið, so høvdu kvinnurnar í Eysturoynni, Norðurstreymoy, Vágum og Suðuroynni verið líka so ósjónligar sum í Norðuroyggjum og Sandoyinni, meðan kvinnumboðanin í Suðurstreymoy, har eingin kvinnulisti var ta ferðina, als ikki hevði ment seg í mun til restina av landinum síðani seinasta val. Samanumtikið kann sigast, at meðan heimurin annars í stóran mun er farin at royna valskipanir, sum tryggja kvinnum javnbjóðis umboðan, so halda vit framvegis fast við eina valskipan, sum heldur helminginum av okkara fólki burtur frá valdi og ávirkan.

Í grein síni staðfestir Wilma Rule, at kvinnur í londum við lutfalsligum valskipanum væntandi